

2. Громовський К. Українсько–польські відносини на етапі становлення // *Голос України*. – 1992. – 24 травня. – С. 3.
3. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // *Політика і час*. – 1992. – № 7–8. – С. 9–13; Постанова Верховної Ради України «Про ратифікацію Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво». (17 вересня 1992 р.).
4. Кіндрат К., Трохимчук С. Українсько–польські стосунки на зламі тисячоліть. – Львів, 2002. – С. 18.
5. Комюніке про візит в Україну Президента Республіки Польща Леха Валенси // *Урядовий кур'єр*. – 1993. – 27 травня. – С. 3.
6. Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів. – Київ: Юрінком. 1998. – С. 5
7. Федунь О. Роль Польщі у реалізації європейського вибору України. Львів, 2001. – 125 с.

Проценко В.В.

*аспірант кафедри давньої та нової історії України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКОЇ ПРОФСПІЛКИ ПІД ЧАС ВИБОРІВ ДО РАД У 1920-Х РР.

Діяльність освітянської профспілки в УСРР у суспільно-політичному житті країни у 1920-х рр. ототожнювалася з громадською роботою освітян, їх участю у державних компаніях. Одним із напрямків громадської роботи була агітаційно-пропагандистська робота освітянської профспілки під час виборів та перевиборів рад.

Дана проблематика на сучасному етапі розроблено досить фрагментарно. Науковці основну увагу зосереджують на комплексному аналізі процесів трансформації радянського суспільства. Наголос у дослідженнях робиться на методах впливу радянської влади на пересічних громадян, на запровадженні радянської ідеології в побуті.

Однак комуністична реальність не відповідала комуністичним гаслам. Основними джерелами виборчого права в УСРР у 1920-х рр. були Конституції УСРР 1919 р. та 1929 р., положення, інструкції про вибори до органів влади [1]. Відповідно до Конституції УСРР 1919 р. органами радянської влади на місцях, вважалися: «Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів (міські та сільські), обрані ними Виконавчі Комітети, з'їзди Рад (губерніальні,

повітові, волосні), а також обрані ними Виконавчі Комітети» [1]. Дані положення зберігалися і у Конституції УСРР 1929 р. [2].

У другій половині 1920-х державним кампаніям з перевиборів рад надавалося важливе значення. З кожним роком, вимоги радянської влади до освітянської профспілки зростали. Пропагувалася якнайширша активність від спілки працівників освіти у сфері ідеологічної підготовки та агітаційного забезпечення цих процесів. Крім того, будь-які випадки пасивності сприймалися негативно [6, арк. 110]. За визначенням Всесоюзна Центральної Ради Профспілок основним завданням освітянської профспілки у виборах та перевиборах рад зводилося до широкої агітаційної політики [4, с. 2].

Пріоритетного значення влада надавала агітаційно-роз'яснювальній роботі під час підготовки та проведення виборів. Починаючи з листопада 1928 р., в пресі систематично висвітлювався хід підготовки до виборів. У засобах масової інформації було влаштовано перекличку-змагання між окремими округами, районами, підприємствами з питань «надання особистої допомоги від пролетаріату міста – селу». Завдячуючи таким заходам покращилися відсотки відвідування селянами звітних зборів, «робітники пояснили селянству переваги колективного землекористування». Проте вибори до селищних рад проходили досить складно, радянська влада ще не здійснювала тотального контролю на селі. Були зафіксовані випадки, коли після виборів кількість комуністів у місцевих радах зменшувалась, виставлялися кандидатури колишніх поміщиків, селяни подавали альтернативні списки, що не пройшли попередніх узгоджень із представниками влади, до рад потрапляли комсомольські активісти, яким не виповнилося 18 років.

Найбільша ставка робилася на освітянську профспілку, повсюдно скликалися районні та окружні конференції, присвячені питанням перевиборів рад. Освітян включали до складу виборчкомів, вони проводили лекції з дітьми та батьками, агітували на батьківських зборах, брали участь у різноманітних змаганнях і акціях, зокрема відраховували власні кошти із заробітної платні на преміювання кращих з перевиборчої підготовки рад. Зустрічалося також і відкрите небажання вчителів займатися агітаційною роботою та викриттям «куркулів». Школярі-піонери до перевиборної кампанії власноруч виготовляли плакати, придумували гасла, проводили демонстрації, огляди-конкурси, заповнювали повістки, вели роз'яснювальну роботу серед батьків. Таким чином, влада впливала на «несвідомих батьків» через дітей та покращила явку виборців на збори та дільниці.

Перевибори у 1928 р. йшли під гаслом «Зміцнення спілки робітників та селянської бідноти з середняками на основі забезпечення керованої ролі робітничого класу» [5, с. 2]. Всеукраїнська спілка працівників освіти виконувала пропагандистсько-агітаційну роль у цих компаніях. Освітяни допомагали виборчим комітетам виявляти осіб, що не мали права голосу. Вони брали

активну участь у складанні наказів, допомагали у роботі батракам та бідності. Одним із найважливіших було висування кандидатур та їх просування [5, с. 2].

У джерелах по Харківській окрузі про участь освітянської профспілки у перевиборах рад зазначалося: «Нині по всіх виборчих округах і по всіх перевірочних комісіях працюють освітяни. Робітники-освітяни розподіляються по куцах, кутках, сотнях на селі, ведуть роз'яснювальну роботу, беруть участь у роботі сільбудів, хат-читалень, серед бідності, серед жіноцтва. Розгорнули роботу та притягнули до неї дітвору в школах. Освітяни беруть активну участь у роботі перевірочних комісій, виступають на зборах КНС, в хатах-читальнях, збирають жіноцтво, виступають на батьківських зборах, з дітьми готують плакати, картки, гасла, улаштовують походи, демонстрації [5, с. 2]. Про активність в місті у періодичній пресі говорилося: «Активність у місті значно слабша. У місті ще не розкулачилися, в більшості обмежились заслуховуванням доповідей про перевибори. Лише окремі МК уважно поставились, намітили плани роботи, розробляють роботу в стінгазетах, працюють на виборних ділянках, зв'язуються з підприємствами» [5, с. 2].

Участь секції наукових робітників в компаніях з перевиборів рад зводилася також до агітаційно-пропагандистської діяльності. За даними по Полтавській окрузі було проведено засідання бюро СНР, утворено бригаду у складі 3 чоловік для виїздів на село, проведено 12 зборів, обрано членами міської ради 4 члени СНР [6, арк. 189]. Секція наукових робітників зв'язувалася з підприємствами, проводила низку виступів з місцевками ВНЗ, ставилося завдання надіслати наукові сили на перевибори рад на село з доповідями, виступами. Крім того, вона розгортала роботу у будинках освіти – за допомогою доповідей, консультацій, переключок, демонстрування фільмів» [7, с. 3].

У передвиборну компанію широко розгорталася шефська робота. У підшефні райони відправлялися бригади з метою проведення агітаційної роботи. Робота бригад складалася із роз'яснювальної роботи серед населення і практичної допомоги сільським школам у проведенні компанії, мобілізації сільського населення на здійснення завдань, робота в хатах-читальнях, будинках селянина, з 9 міст (Київ, Дніпропетровськ, Полтава, Сталіно, Луганськ, Кривий Ріг, Бердичів, Харків, Каменське) послано на село 197 бригад [6, арк. 113].

Освітянська профспілка брала активну участь у популяризації виборів до рад через розклеювання наклею на товари (папіроси, сірники). Школи писали листівки, присвячені перевиборам рад, в хатах – читальнях влаштовували червоні куточки, де вивішували списки рекомендованих кандидатів в ради. Школи брали на себе завдання розповсюдження періодичної літератури. Також вони заповняли виборчі картки та розносили виборцям. Проводилися масові вечори та спектаклі із відповідним репертуаром про перевибори рад. По містах проводилася робота з неорганізованим населенням шляхом прикріплення шкіл

до певних районів. Були організовані бригади по 40-50 чоловік, що проводили роз'яснювальну роботу. На окраїнах школи проводили карнавали, випускали бюлетені, організовували сигнальні пости [6, арк. 113].

Про участь освітян у перевиборах рад 1928 р., що було надано звітом III Всеукраїнського з'їзду спілки працівників освіти: «Відзначалася менша активність у порівнянні з членами виробничих спілок, подекуди випадки пасивності. По звітам сільських рад і РВК участь учительства зводилася до суто декларативного рівня. Відсутні практичні заходи щодо організації проведення перевиборів рад. Прослідковувалися випадки слабкої агітаційної пропаганди, не скрізь були обрані до Рад робітники освіти. Порівнюючи 1928 р. і 1930 р. варто підкреслити, що вибори 1930 р. проходили під егідою «мобілізації всієї радянської громадськості на боротьбу за виконання фінансових планів заводів, колгоспів, радгоспів, на посилення соціалістичного змагання та ударництва» [6, арк. 177].

Отже, для утримання свого політичного домінування в Україні радянська влада активно використовувала освітянську профспілку як засіб впливу на пересічних людей. Цензура забороняла використання будь-яких даних, що могли б, на її думку, дискредитувати владу. Більшовики методами примусу нав'язували комуністичну ідеологію, закритий простір і постійна агітація сприяла зміні їхньої ідеології. Агітаційно-пропагандистська діяльність під час проведення державних компаній з перевиборів рад була яскравим прикладом цих процесів.

Література

1. Конституция СССР (С приложением важнейших действующих узаконений об организации и деятельности Центральных органов Союза ССР). – М. : Юридическое Изд-во Наркомюста РСФСР, 1925
2. Конституція УСРР та АМСРР. – Х. : Політичне вид-во Наркомюсту УСРР, 1929.
3. Сільські ради у 20-30-х рр. XX ст. Державний архів Миколаївської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archiv.mk.ua/public/melnik/4.p.
4. Профспілки у перевиборах рад//Народний учитель. – 26 січня 1927 року. – №4 (108). – С. 2
5. До всіх окрфілій спілки РОБОС. Про перевибори рад// Народний учитель. № 47 (198). – 21 листопада 1928 року. – С. 2
6. ЦДАВО України. – Ф. 2717. – Оп. 3. – Спр. 131. – Арк. 189
7. Освітняни Харківщини про підготовку до перевиборів рад // Народний учитель. – № 1 (204). – 05 січня 1929 року. – С. 3
8. На заклик Харкова – Київ Відповідає// Народний учитель. – № 4 (207). – 23 січня 1929 року. – С. 5
9. Звітна компанія на місцях // Народний учитель. – № 4 (207). – 23 січня 1929 року. – С. 5